

Lövö kyrka

Antikvarisk medverkan vid restaurering av två kulturgravar på Lovö kyrkogård, Lovö kyrka, Lovö socken, Ekerö kommun, Uppland

Lisa Sundström
Rapport 2010:53

Lövö kyrka

Antikvarisk medverkan vid restaurering av två kulturgravar på Lovö kyrkogård, Lovö kyrka, Lovö socken, Ekerö kommun, Uppland

Lisa Sundström
Rapport 2010:53

Samtliga bilder tagna av Lisa Sundström, Stockholms läns museum,
bildnr: lp20100603 – lp201013

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.stockholmslansmuseum.se

Sickla Industriväg 5B, 131 54 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholmslansmuseum.se

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2010

Innehåll (rubrik)

Sammanfattning av utförda åtgärder	6
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	6
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	13
Bilaga	14

Sammanfattning av utförda åtgärder

Arbetet har bestått i restaurering av två gravanordningar på Lovö kyrkogård.

Administrativa uppgifter

Objekt: Lovö kyrka

Socken: Lovö socken

Kommun: Ekerö kommun

Landskap: Uppland

Arbetshandlingar: Lovö kyrka, offert angående restaurering av stora järnkorset, 3 november 2008, Z-Metallform AB, Cai Zetterström och mail ang. Lovö kyrka-gravstenar, Skanska Stenkonstervatorn, 24 oktober 2008.

Länsstyrelsens beslut: 433-08-100561

Byggherre/beställare: Svenska kyrkan Ekerö, Adelsö-Munsö, Lovö

Entreprenörer: Z-Metallform AB, Cai Zetterström,

Skanska stenkonstervatorn

Antikvarisk kontrollant: Stockholms läns museum, Lisa Sundström

Byggnadstid: april – november 2010

Antikvarisk slutbesiktning: Länsstyrelsen genom Carl-Henrik Ankarberg, 9 december 2011

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Den Fockska familjegraven är rest över den Fockska familjens medlemmar. En av hållarna är lagd över den tyske riksmarskalkens Herman Görings svenska hustru Carin Göring, född Fock år 1888 och död 1931.

Von Stedingkska graven är rest över generalamiralinnan von Stedingk, född Lovisa Löf 1764 och död 1832.

Utförda åtgärder

Den Fockska familjegraven utgörs av fem hållar av röd kalksten samt ett kors av trä med spåntäckt tak. Graven hade sjunkit ihop mot mitten varvid den större mitthällen spruckit. Kalkstenshållarna har lyfts bort och marken fyllts och jämnats ut i höjd med kringliggande mark. Den trasiga stenhällen har dubbats och limmats. Hållarna har därefter återlagts med samma placering som tidigare och rengjorts.

Den Fockska familjegraven hade sjunkit och mittstenen spruckit.

Stenarna flyttades och gravplatsen fylldes och jämnades ut mot marken intill.

Von Stedingska gravens består av ett gjutjärnkors stående på ett stenfundament av marmor med hägnad av järnkätting. Gjutjärnskorset hade börjat rosta och hade ett hål. Stenhällen hade sprickor och en lutande stenplint. Gjutjärnskorset lyftes bort för konservering i verkstad. Korset har blåstrats, rostskyddsbehandlats, lagats och ommålats med svart linoljefärg, se bilagd konservatorsrapport. Stenhällens lösa stenar samlades ihop och hällens gjutna ram omgöts. Stenhällens sprickor och lösa stenar limmades och rengjordes lätt så att patinan bihålls.

Von Stedingska gravens gjutjärnskorset var kraftigt rostigt.

Stenhällen var trasig och en pollare lutade.

Gjutjärnskorset saknade en del som har rekonstruerats.

Metallkonservator Cai Zetterström i arbete med att flytta gjutjärnskorset.

Korset lyftes för konservering på verkstad.

Stenhällens sprickor och trasiga stenar limmades.

Gjutjärnskorset restaurerat och återmonterat.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Gravanordningarnas långsiktiga bevarande har säkrats genom utförda restaureringsåtgärder. Arbetena är väl utförda i enlighet med länsstyrelsens tillståndsbeslut till åtgärderna.

Den Fockska graven snötäckt.

Bilaga

Rapport angående restaurering av det von Stedingkska korset på kyrkogårdstomten till Lovö kyrka.

Undertecknad utförde i september 2008, en skadebesiktning av generalamiralinnan von Stedingks grav. Restaureringsarbetet utfördes på uppdrag av Henrik Mattsson, Lovö församling, sommaren - hösten 2010

Tillstånd

Gjutjärnskorset står något snett och uppvisar partiellt sprickor, dessutom finns det i anslutning till dessa sprickor ett stycke av gjutjärnet som saknas. Spår av ett svart färgskikt kan partiellt återfinnas på annars helt korroderade ytor. Korset är tillverkat så att det går att dela i en fram och en baksida. Skarven mellan dessa sidor är gravt korroderade pga. att denna skarv förefaller omålad från tiden för korsets tillverkning. Sprickskadans uppkomst förefaller vara till följd av avsaknad måleri-behandling, samt att det bakre stycket monterats med spänning mot det främre stycket. Risk föreligger att liknande skador kommer att uppstå om gravrosten i skarven ej avlägsnas.

Åtgärdsprogram

Då arbeten på omkringliggande stenläggning planeras bör även korset avlägsnas från sin plats. Efter demontering av fram och baksidesdetaljerna utförs sandblästring till renhetsgrad Sa 2,5, dvs. helt metallrent. Saknad del nygjuts och svetsas fast, sprickor lagas. Målning utförs med två lager blymönja samt två lager svart linoljefärg likt originalfärgsättning. Det sista täckfärgsskiktet målas på efter det att korset monterats på själva graven. Vad gäller korsets fastsättning i ”marken”, går det i nuläget ej säkert att uppfatta på vilket sätt detta är utfört.

Tillkommande skador/ tillstånd

Vid demontering av korsets bakre och främre parti upptäcktes ytterligare sprickbildning vid området just ovanför sockeln.

De två montagedubbar som svarar för korsets fastsättning mot underliggande stenmaterial, visade sig vid lyft av konstruktionen vara gravt rostangripna och därtill endast 10 centimeter långa.

Vidtagna åtgärder

Korset lyftes med hjälp av en stropfförsedd hjullastare vilken församlingen stod för arrangemanget av. Momentet kunde utföras säkert och utan något större motstånd.

Bakre och främre parti lossades från varandra genom urborring av de fem stycken montagebultarna.

Delarna transporterades till verkstad för blästring till renhetsgrad Sa 2,5.

I samband med detta arbete tillverkades nya fastsättningsdubbar av rostfri gängstång med en diameter av 24 mm. Dessa två fastsvetsades på de befintliga dubbarna av smidesjärn. De förlängda fastsättningsdubbarna mäter i nuläget cirka 25 centimeter istället för som tidigare cirka 10 centimeter, vilket innebär en kraftig ökad hållfasthet av montaget mot underliggande stenmaterial.

Den nyupptäckta sprickan vid sockelpartiet samt motsvarande yta på motstående sida (denna sida dock utan liknande sprickbildning) stabiliserades med 12 mm tjocka plattjärn av smidesstål, vilka monterades inifrån med 7 stycken M6 skruvar i rostfritt material.

Det saknade stycket på den nordvästra korsarmen nytillverkades och svetsades sedan fast på ytan.

De två korsdelarna monterades åter fast mot varandra med hjälp av nytillverkade bultar i rostfritt stål. Montaget utfördes denna gång utan spänning. Skarvar tätades med fogmassa men med partiellt otätade stråk, nu fungerande som "avrinningshål" i de fall fukt tränger in i konstruktionen.

Korsets invändiga och utvändiga måleribehandling består av två skikt linoljemönja och två skikt svart linoljefärg, varav det sistnämnda kommer att appliceras på försommaren 2011.

Övrigt

Korset är på norra sidan försedd med en gjutarstämpel i utskjutande relief. Denna är emellertid gravt korroderad och därför mycket svår att tyda.

Korset återmonterades med "Bruk-A" som ankarmassa för de två dubbarna. Vid detta tillfälle medverkade manskap från Skanska stenkonservatorn AB

Korset innan restaurering.

Demontering av korsets bakre parti.

Spricka och hål efter den saknade delen på nordvästra korsarmen.

Nya bultförband av rostfritt stål för den bakre korsdetaljens montage mot den främre.

Gängstångsfästen för de nya förlängningsdubbarna i 24 mm rostfritt stål.

Förberedelser för montering av förstärkningsplattjärn vid sockelpartiet. Sprickan är knappt synlig i mitten av de fyra hålen.

Förstärkningsplattjärnen monterades vått i vått för bästa korrosionsbeständighet.

Inpassning och montage av den nygjutna delen på korsarmen.

Fastsvetsning av den nya delen på korsarmen.

Pågående formgivning av svetsfog på korsarmen.

Montage av nya bultförband på den bakre korsdetaljen.

Kompletterande grundmålning på montageytor.

Anpassning av höjder.

Återmontage på Lovö kyrkogårdstomt.

Norrbacka 2010-11-08

Med bästa hälsningar

Cai Zetterström, metallrestaurator.

Z-Metallform AB.

Blackstaby, Norrbacka.

64691 Gnesta.

Tfn: 015830515, 0702690500.

E-mail: info@zmetallform.se

Hemsida: www.zmetallform.se